

**ER IS GENOEG
VOOR IEDEREEN**

KIEZEN VOOR RECHTVAARDIGHEID

SP.

ER IS GENOEG VOOR IEDEREEN

KIEZEN VOOR RECHTVAARDIGHEID

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl>

In deze publicatie worden grafieken uit andere bronnen geciteerd; voor de inhoud en vormgeving daarvan geldt dat het copyright bij de auteurs of andere rechthebbenden ligt.

De tekst is van Sara Murawski en Diederik Olders; interviews zijn van de hand van Robin Bruinsma.

Foto's: Karin Veldkamp
Foto Emile Roemer: Anouk Pross
Illustraties: Marc Kolle
Illustratie omslag: Len Munnik

november 2014

SP

INHOUD

Voorwoord Emile Roemer	7
Waar of niet?	9
1. De cijfers: ongelijkheid neemt toe	11
2. Wat ongelijkheid doet	27
Interview: 'Je wilt niemand tot last zijn'	27
Interview: 'Funest voor de ontwikkeling van een kind'	31
Interview: 'Geen geld voor een verjaardagscadeau'	35
De feiten achter de menselijke verhalen	39
3. Kiezen voor rechtvaardigheid	43

VOORWOORD DOOR EMILE ROEMER

GELIJKE KANSEN EN EERLIJK DELEN

Nederland is een mooi en rijk land. Met verschillende mensen, maar ook met grote verschillen. Voor mij is het belangrijk dat we werken aan een samenleving waarin iedereen gelijke kansen heeft. Niet omdat alle mensen hetzelfde moeten zijn, maar wel omdat álle Nederlanders recht hebben op loon naar werken en een eerlijke kans om het beste van het leven te maken. Dat vraagt om politiek die niet wegkijkt van grote verschillen, maar juist om politiek die deze verschillen wil aanpakken.

Twee op de drie Nederlanders vinden het logisch dat miljonairs wat extra belasting betalen zodat de lasten voor lage en middeninkomens omlaag kunnen. Voor hen is het heel logisch dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Zij vinden het juist onlogisch dat de belasting op grote vermogens en grote winsten steeds verlaagd is. Dat strookt niet met de solidariteit die voor Nederlanders juist heel normaal is. Dat gevoel van solidariteit zit ons namelijk in de genen.

We zijn één land, maar een verdeeld volk. Steeds meer leven we in gescheiden werelden. Wie in een arm gezin geboren wordt, heeft steeds meer kans arm te blijven. De toegang tot goede zorg wordt duur betaald. Onze kinderen beginnen straks na hun studie het werkende leven met een forse schuld, zij staan vanaf het begin op achterstand. De manier waarop we vermogens belasten vergroot die ongelijkheid verder, de grootste vermogens worden amper belast, gewone werknemers juist buitensporig.

Natuurlijk. Er zullen altijd verschillen zijn. Dat houdt het leven spannend en maakt onze samenleving vitaal. Maar de extreme ongelijkheid die we nu meemaken schiet veel mensen in het verkeerde keelgat. Het is niet uit te leggen dat de drie rijkste Nederlanders meer bezitten dan de helft van alle Nederlanders bij elkaar. Het is onaanvaardbaar dat door de groeiende ongelijkheid ook de verschillen in gezondheid, kansen, geluk en levensverwachting steeds groter worden. Als toegang tot zorg, werk en onderwijs afhankelijk wordt van de dikte van je portemonnee dan wordt een deel van Nederland een eerlijke kans ontnomen.

De discussie over ongelijkheid is niet zo ingewikkeld. Wij kunnen er samen voor zorgen dat de gescheiden werelden waarin we leven een stukje dichterbij elkaar komen. Dat kan door de lasten van lage en middeninkomens te verlagen en die van de allerrijksten iets te verhogen. Zo pakken we de extremen aan: dan hoeven 400.000 kinderen niet op te groeien in armoede en krijgen middeninkomens meer te besteden.

Van wat minder ongelijkheid worden we allemaal beter. Want in ons land is er genoeg voor iedereen.

Emile Roemer

WAAR OF NIET?

- De drie rijkste mensen in Nederland bezitten samen méér dan de helft van alle Nederlanders bij elkaar.
- In 1990 verdiende een bestuurder uit de top 100 in iets minder dan twee weken evenveel als een minimumloner in een heel jaar. In 2011 had hij daar nog maar één week voor nodig.
- De inkomens in Nederland zijn schever verdeeld dan de CBS-statistieken laten zien.
- Nederlanders met een hoog inkomen betalen relatief evenveel belasting als mensen met een laag inkomen.
- Als je kijkt naar het totaal aan zorg-, huur-, kinderopvang-toeslagen, kindgebonden budget en hypotheekrenteaftrek, dan subsidieert de overheid de 10 procent mensen met de hoogste inkomens bijna vier keer zoveel als de 10 procent mensen met de laagste inkomens.
- Ongelijkheid leidt in Nederland tot lichamelijke klachten en is slecht voor de geestelijke gezondheid.

Antwoord: Ze zijn allemaal waar.

1. DE CIJFERS: ONGELIJKHEID NEEMT TOE

De mythe over Nederland als gelijkheidsparadijs ligt aan diggelen. Mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, mensen die zorg nodig hebben en werklozen weten het allang, net als de mensen in Nederland die goed om zich heen kijken. Nederland is een van de rijkste landen ter wereld; de gemiddelde Nederlander heeft het goed. Maar van een gemiddelde kun je niet leven. Hoe is die rijkdom verdeeld?

De vele onderzoeken naar de ongelijkheid in Nederland die de afgelopen jaren zijn verschenen geven een duidelijk beeld: de ongelijkheid is groot en wordt steeds groter. Toch wordt er in het debat over de aanpak van ongelijkheid gestrooid met allerlei cijfers en meningen die moeten aantonen dat het allemaal wel meevalt. In deze publicatie zetten we de cijfers op een rijtje. De mythes die er worden verspreid komen ook aan bod; wat klopt er en wat klopt er niet?

De resultaten van de onderzoeken liegen er niet om en zijn ronduit zorgwekkend: de vermogensongelijkheid in Nederland is de op een na hoogste in Europa en de inkomensverschillen tussen de armste en rijkste Nederlanders zijn de laatste tientallen jaren fors toegenomen. Bovendien staat de onderste helft van de samenleving al ruim dertig jaar op de nullijn als het om koopkracht gaat.

GELIJKHEIDSMYTHE: ONGELIJKHEID IS IN NEDERLAND HELEMAAL GEEN PROBLEEM. DAT IS IETS WAT ALLEEN IN ANDERE LANDEN VOORKOMT.

De inkomensongelijkheid is in Nederland groter geworden. Omdat dat ook het geval is in andere landen gaat Nederland er ten opzichte van die landen niet op achteruit, maar dat is nauwelijks een geruststelling te noemen. Hier dient er rekening mee te worden gehouden dat in de Nederlandse inkomensstatistieken allerlei inkomsten niet worden meegenomen die in andere landen wel worden meegenomen (zie pagina 15). Als het gaat om vermogensongelijkheid dan doet Nederland het veel slechter dan andere landen. In Europa zijn alleen in Polen de vermogens ongelijker verdeeld.

‘Een van de leidende economische thema's van deze tijd is de stijgende inkomensongelijkheid en de donkere schaduw die deze werpt over de wereldeconomie.’

– IMF-voorzitter Christine Lagarde

EINDELIJK AANDACHT VOOR ONGELIJKHEID

Het publieke debat over ongelijkheid is op internationaal niveau al een tijdje gaande. Afgelopen jaren veranderde de toon van grote internationale instellingen al: zo hadden de Wereldbank, het IMF en de OESO in hun rapporten en papers in toenemende mate interesse voor economische ongelijkheid en de negatieve gevolgen daarvan voor de

samenleving. Maar ook de internationale kranten en tijdschriften stonden er bol van. Nobelprijswinnaars Paul Krugman en Joseph Stiglitz gingen steeds meer de boer op met hun scherpe analyse van hoe ongelijkheid samenlevingen splijt. Ook de politiek roerde zich: tijdens de laatste bijeenkomst van het World Economic Forum in Davos stond ongelijkheid bovenaan de agenda en president Obama noemde ongelijkheid de grootste uitdaging van onze tijd.

Ongelijkheid zou in Nederland echter geen enkel probleem vormen – daarom was het publieke debat hier lange tijd stil. Tot voor kort, want aangewakkerd door een publicatie over hoe het écht zit met ongelijkheid in Nederland zette de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid het ongelijkheidsprobleem direct op de agenda van

GELIJKHEIDSMYTHE: DE GEVOLGEN VAN ONGELIJKHEID IN DE RECENTE ONDERZOEKEN ZIJN NIET VAN TOEPASSING OP NEDERLAND.

Dat is simpelweg niet waar. Er is wel degelijk onderzoek gedaan naar de gevolgen in Nederland. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat een hogere mate van ongelijkheid samenhangt met minder sociaal vertrouwen, en grotere zorgen en opvattingen over ongelijkheid (bijvoorbeeld als het gaat om het ingrijpen van de overheid). In Nederland dus. Opvallend is dat met name de bovenkant van de samenleving het vertrouwen in instituties (parlement en rechtssysteem) verliest bij meer ongelijkheid. (Bron: Monique Kremer, Mark Bovens, Erik Schrijvers & Robert Went (red.), Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2014 – vanaf hier: WRR14)

het kabinet. Sindsdien wordt er in de Tweede Kamer, onder meer door de aanhoudende inzet van de SP, veel over ongelijkheid gedebatteerd. Begin november kwam de econoom Thomas Piketty met de commissie Financiën van de Tweede Kamer praten over mogelijke oplossingen om de vermogensongelijkheid in Europa en Nederland aan te pakken, en een dag later hield Joseph Stiglitz een lezing over het feit dat economische ongelijkheid ook politieke ongelijkheid impliceert. Er is werk aan de winkel, ook in Nederland.

DE INKOMENSONGELIJKHEID WORDT GROTER

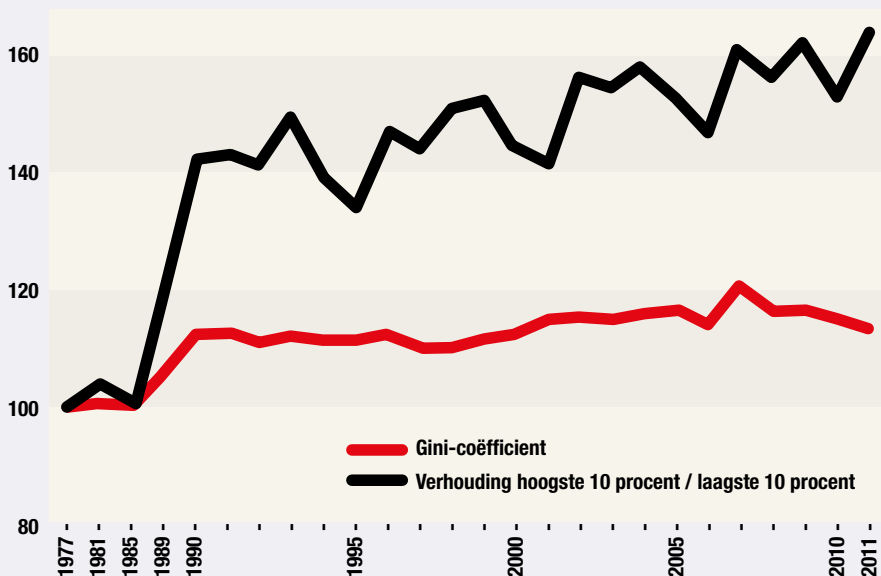
Een bekende maat voor de inkomens(on)gelijkheid is de Gini-coëfficiënt. Dat is een getal tussen 0 en 1, waarbij 0 staat voor de situatie dat iedereen hetzelfde inkomen heeft, en 1 staat voor de situatie dat één persoon al het inkomen heeft en de rest niets.

In de onderstaande grafiek is de ontwikkeling daarvan van 1977 tot 2012 te zien, als de rode lijn. In dezelfde grafiek staat een zwarte lijn. Die vertegenwoordigt de verhouding tussen de 10 procent met de hoogste inkomens en de 10 procent met de laagste inkomens.

Mensen die graag het verhaal willen vertellen dat het allemaal wel meevalt, wijzen graag op de Gini-coëfficiënt. Maar ga je de 10 procent hoogste inkomens vergelijken met de 10 procent laagste inkomens dan krijg je een heel ander beeld van de ontwikkeling van de ongelijkheid. De zwarte lijn laat die enorme stijging zien. Maar ook de liefhebbers van de Gini-coëfficiënt moeten toegeven dat hun favoriete rode lijn aantoont dat de ongelijkheid vanaf 1985 is toegenomen.

INKOMENSONGELIJKHEID

De gini-coëfficiënt en de verhouding tussen de hoogste tien procent en de laagste tien procent. Gestandaardiseerd (1977 = 100)

Bron grafiek en gegevens: Wiemer Salverda, De tektoniek van de inkomensongelijkheid in Nederland, in WRR14, pagina 48.

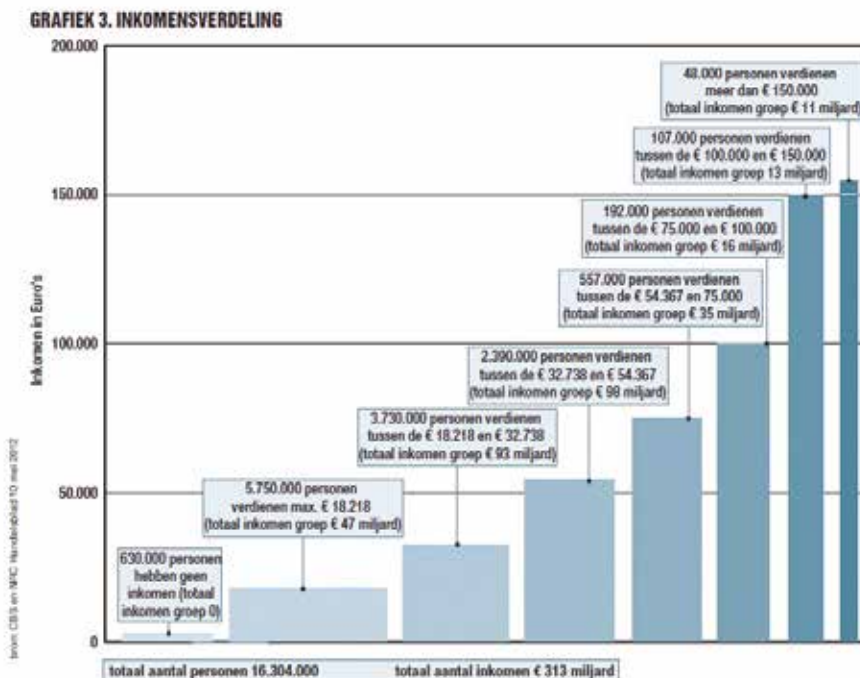
INKOMENSVERDELING

De onderliggende inkomensverdeling kan worden weergegeven zoals onderaan deze pagina (Bron: NRC Handelsblad 10 mei 2012). Deze grafiek lijkt gemaakt om de inkomensverschillen klein te laten lijken. Kijk bijvoorbeeld naar de een-na-onderste groep: dat zijn meer dan 5 miljoen mensen. De hoogte van hun balk is hun maximale inkomen. Vergelijk dit eens met de hoogste groep: dat zijn 48.000 mensen. Meer dan 100 keer zo weinig mensen als in de een-na-laagste groep. Maar dat is niet goed te zien in de grafiek. En: hun balk is zo hoog als hun laagste inkomen. Gezien het feit dat deze groep gemiddeld 230.000 euro moet verdienen (11 miljard / 48.000) is hun balkje aan de lage kant.

HOE ZIET DE INKOMENSVERDELING ER WEL UIT IN NEDERLAND?

In de grafiek onderaande volgende pagina is gekeken hoe het besteedbare inkomen is verdeeld over huishoudens. De 10 procent huishoudens met de laagste inkomens krijgen 2,1 procent van al het besteedbaar inkomen in Nederland. De 10 procent huishoudens met de hoogste inkomens 'pakken' 24,5 procent.

In vergelijking met de VS lijkt de inkomensverdeling van Nederland heel egalitair. Maar dat komt in belangrijke mate door de definities van het CBS. Wist u dat als een be-

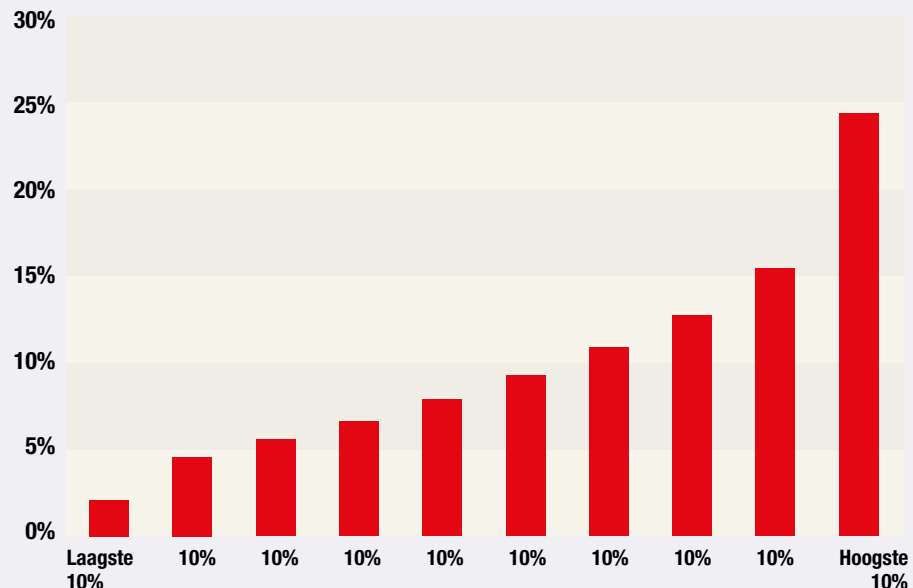
drijfseigenaar zijn bedrijf naar de beurs brengt en zo miljoenen opstrijkt, dit *niet* wordt meegenomen in de inkomensstatistieken? Volgens het CBS zijn dat incidentele baten. Winstuitkeringen en rentebetalingen worden wel meegerekend, maar winst uit verkoop van aandelen of obligaties niet. Ook loterijwinsten en erfenissen worden door het CBS niet meegerekend. In de VS worden die incidentele baten *wel* meegerekend in de inkomensstatistieken. En dat maakt nogal uit: onderzoek van Piketty met Atkinson en Saez in 2011 (<http://eml.berkeley.edu/~saez/atkinson-piketty-saezJEL10.pdf>) leerde dat de allerrijksten voor het grootste deel hun inkomen uit dit soort winsten halen. Kortom, de inkomens zijn veel schever verdeeld in Nederland dan de CBS-statistieken laten zien. Voor nog meer redenen waarom de inkomens schever verdeeld zijn dan het CBS laat zien, zie www.ftm.nl/exclusive/rijk-en-onzichtbaar

KOOPKRACHTONGELIJKHEID

Een andere manier om te kijken naar inkomensgelijkheid is door niet puur naar loon te kijken, maar door juist naar koopkracht te kijken. Marcel van Dam deed dat in zijn boek *Niemandland* (2009). Hij vergeleek de koopkrachtontwikkeling van de 10 procent hoog-

VERDELING INKOMEN OVER GROEPEN

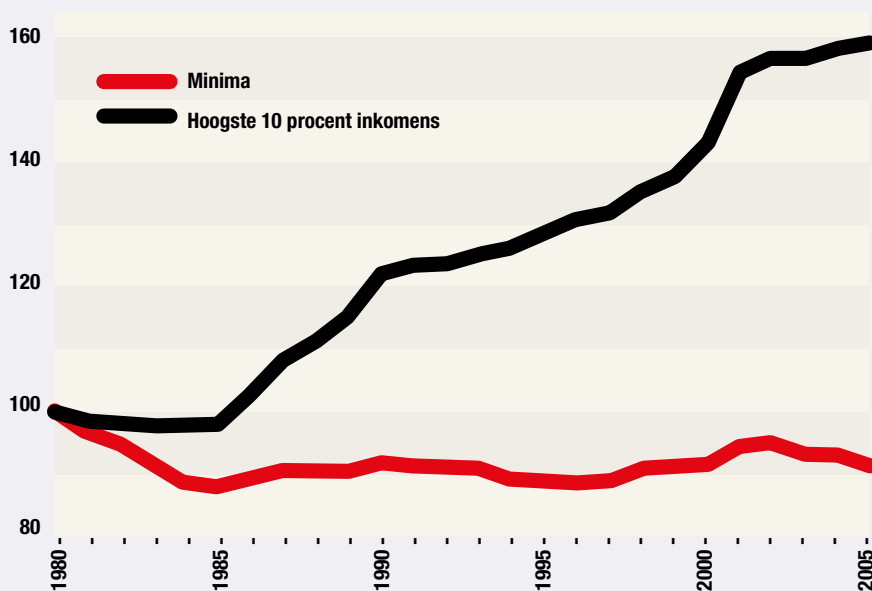
Hoe het besteedbaar inkomen is verdeeld over de 10-procentgroepen; als percentage van het totale besteedbaar inkomen van huishoudens in 2012

Bron grafiek en gegevens: CBS Statline, geraadpleegd 11 november 2014
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71511ned&D1=9-18&D2=0&D3=0&D4=I&HDR=G2,T&STB=G1,G3&VW=T>

KOOPKRACHTONTWIKKELING

Versil tussen minima en hoogste 10 procent neemt toe. Gestandaardiseerd (1980 = 100)

Bron grafiek Niemandslaan, Marcel van Dam (2009)

Hier te zien: http://www.joop.nl/opinies/detail/artikel/664_de_onrendabelen/

ste inkomens met die van de minima. Tussen 1980 en 2005 gaf dat het volgende beeld (zie grafiek hierboven).

‘De proeve van onze vooruitgang is niet hoeveel we toevoegen aan de overvloed van mensen die veel hebben, maar in hoeverre we voldoende zorgen voor mensen die te weinig hebben.’

– Franklin D. Roosevelt, president van de VS van 1933 tot 1945

LANGE TERMIJN: LAAGSTE INKOMENS EROP ACHTERUIT

Onderzoek van Wiemer Salverda (Universiteit van Amsterdam / Amsterdamse Instituut voor Arbeidsstudies, 2013, http://www.uva-aias.net/uploaded_files/publications/Netherlands.pdf) laat zien dat de 10 procent minst verdienende huishoudens er sinds 1977 qua reëel inkomen 30 procent op zijn achteruitgegaan, terwijl alle inkomensgroepen daarboven er juist op vooruitgingen.

KLOOF STEEDS GROTER

Het inkomen aan de top en aan de voet van de inkomensverdeling loopt steeds verder uiteen. De kloof tussen topverdieners en minimumloners wordt steeds groter. In 1990 verdiende een bestuurder uit de top 100 in iets minder dan twee weken evenveel als een minimumloner in een heel jaar. In 2011 had hij daar nog maar één week voor nodig.

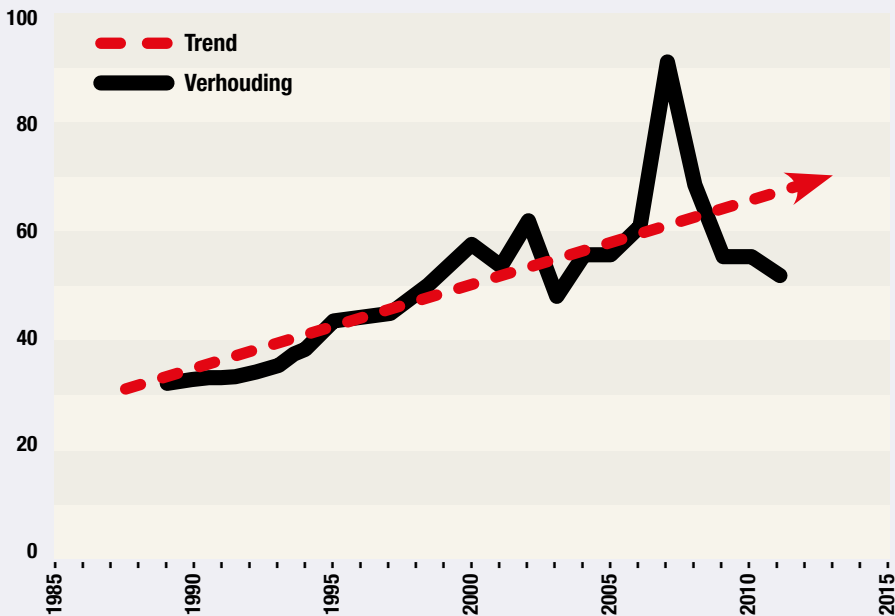
In de grafiek hieronder is op de verticale as te zien hoe de verhouding topverdiener / minimumlooner is. De dichte lijn geeft de verhouding weer; de gestippelde lijn de trend. Kijk bijvoorbeeld naar het einde van de dichte lijn rechts; dat is 2011 en de topverdiener verdient

GELIJKHEIDSMYTHE: DE HOOGSTE INKOMENS BETALEN BIJNA ALLE INKOMSTENBELASTING

Meestal wordt hierbij alleen gekeken naar de inkomstenbelasting. Voor de totale belastingdruk moet je kijken naar alle belastingen en premies die mensen betalen. Als je dat bij elkaar optelt komt de belastingdruk voor alle inkomensgroepen best dicht bij elkaar in de buurt. Zie voor meer uitleg pagina 21-22.

KLOOF STEEDS GROTER

De verhouding tussen het inkomen van de topverdieners in de 100 bedrijven die hun topmensen het meest betalen enerzijds en het minimumloon anderzijds

Bron Paul de Beer, Groeiende beloningsverschillen in Nederland, in WRR14, p. 60

dan net iets meer dan 50 keer zo veel als het minimumloon; oftewel hij krijgt in één week wat iemand met het minimumloon in een jaar verdient.

HOE DENKEN MENSEN DAT HET ZIT?

Gevraagd naar de wenselijke verhouding tussen het inkomen van een geschoolde arbeider en een directeur van een grote onderneming, antwoorden Nederlanders dat de directeur ruim 5 keer zoveel mag verdienen. Gevraagd naar hun vermoeden over hoe de verhouding werkelijk ligt, komt men op een verhouding van 11. Mensen denken dus dat de werkelijkheid veel slechter is dan hun ideale uitkomst. De échte werkelijkheid is nog veel erger. Want de werkelijke verhouding is niet 11, maar 17. Een directeur van een grote onderneming verdient in werkelijkheid 17 keer zo veel als een geschoolde arbeider (WRR14). Nogmaals, dat is gerekend zónder de vermogenswinsten, die door CBS niet meegenomen worden in de inkomensstatistieken.

DE VERMOGENSONGELIJKHEID IS AL GROOT EN WORDT NÓG GROTER

De drie rijkste mensen in Nederland bezitten méér dan de helft van alle Nederlanders bij elkaar. Dat eenvoudige feit uit het WRR-rapport Hoe ongelijk is Nederland, is al meer dan voldoende om vast te stellen dat de vermogensverdeling heel erg scheef is in Ne-

TE GROTE VERSCHILLEN

Nederlanders bezitten samen ongeveer **1200 miljard euro** aan vermogen. Dat zijn spaargelden, aandelen, huizen, enzovoort, min de schulden. Niet meegeteld zijn contant geld, juwelen, antiek en duurzame consumptiegoederen. Ook niet meegeteld zijn de verstopte vermogens op buitenlandse bankrekeningen. Die zouden de verschillen nog veel groter maken.

Het goudhaantje

De rijkste **10%** bezit **61%** van het vermogen, gemiddeld **€ 950.000 per huishouden**

De hoogste belastingdruk

De iets-minder-rijke **40%** bezit zo'n beetje de rest **€ 160.000 per huishouden**

Bron: CBS/WRR

derland. Of andersom: de onderste 60 procent van de huishoudens beschikt slechts over 1 procent van het totale vermogen.

In de onderstaande infographic is de vermogensverdeling in Nederland teruggebracht tot vier groepen. De armste 10 procent, de 40 procent daarboven, dan de 40 procent die nog wat meer heeft, en de rijkste 10 procent. De bollen geven het *gemiddelde* vermogen in die groep. Conclusie is dat de helft van Nederland bijna geen vermogen heeft. En de rest wordt ook nog eens heel ongelijk verdeeld tussen de iets rijkere middenklasse en de allerrijkste 10 procent.

GELIJKHEIDSMYTHE: HET VERMAGEN VAN DE RIJKSTEN ZIT HEM VOORAL IN HUN HUIZEN; VERMAGENS BELASTEN BETEKENT DUS DAT OUDE MENSEN DIE HUN LEVEN LANG HARD HEBBEN GEWERKT OM HUN HUIS AF TE BETALEN, MEER BELASTING MOETEN GAAN BETALEN. ALS JE HET HUIZENBEZIT ERVAN AFHAALT, IS ER BIJNA GEEN ONGELIJKHEID MEER.

Pertinent onwaar. Het vermogen bevat ook financieel vermogen. De rijkste 10 procent van de huishoudens heeft bijna 70 procent van het financiële vermogen in handen.

Terwijl dezelfde groep 'slechts' 61 procent van het totale vermogen inclusief huizenbezit in handen heeft. De vermogensverdeling is dus juist nóg slechter als je huizenbezit niet meeneemt. (WRR14).

Op de kleintjes letten

De 40% daaronder bezit nog geen 2% € 6.000 per huishouden

Zwaar de klos

De armste 10% heeft gemiddeld € 57.000 schuld

'Er is genoeg op de wereld voor iedereen; er is echter niet genoeg voor ieders hebzucht.'

- Activist en vader van de Indiase onafhankelijkheid Mahatma Gandhi

GELIJKHEIDSMYTHE: DE SCHEVE VERMOGENS-VERDELING KOMT OMDAT OUDEREN MEER HEBBEN DAN JONGEREN – PER LEEFTIJDSGROEP DAARENTEGEN ZIJN DE VERMOGENS EERLIJK VERDEELD.

Dat is zeer de vraag. Het CBS geeft immers zelf aan dat allerlei gegevens over de vermogensverdeling (nog) niet bekend zijn. Toch zijn er ook aanwijzingen dat de verschillen binnen de vermogensklassen wel degelijk aanzienlijk kunnen zijn. Als we bijvoorbeeld kijken naar de vermogensverdeling binnen de groep van 65-plussers, zien we een verschil tussen het gemiddelde en de mediaan: het gemiddelde vermogen van een huishouden waarvan de hoofdkostwinner 65+ is, was in 2010 247.000 euro, terwijl de mediaan lag op 104.000 euro – nogal een verschil. En wat betekent dit? Als de helft van de 65-plussers minder heeft dan 104.000 euro, dan moeten er een aantal zeer rijke 65-plussers zijn die het gemiddelde enorm opschroeven (naar 247.000 euro).

<http://www.nrcnext.nl/blog/2012/05/22/next-checkt-de-65-plusser-bezit-gemiddeld-245-000-euro/>

GELIJKHEIDSMYTHE: TEGENOVER HET VERMOGEN IN HUIZEN (1154 MLD EURO) STAAT 675 MILJARD AAN HYPOTHEEKSCHULD UIT. ALS JE DAT VERREKENT ZIJN DE VERSCHILLEN BIJNA WEG.

Dit is al gebeurd. In de vermogensstatistieken worden schulden van vermogens afgetrokken. De cijfers gaan over netto vermogens.

Overigens zijn de cijfers uit de infographic nog geflatteerd. Recent onderzoek toont aan dat 12 procent van de Europese vermogens in belastingparadijzen is gestald. Driekwart van de vermogens in belastingparadijzen is ongeregistreerd. (Bas van Bavel en Wiemer Salverda, 'Vermogensongelijkheid in Nederland', ESB) De exacte Nederlandse cijfers zijn er niet, maar er is geen reden om aan te nemen dat er niet ook veel Nederlands vermogen onzichtbaar is voor het CBS – en dus voor de belastingdienst.

BELASTINGONGELIJKHEID: DE ZWAKSTE SCHOUDERS

Er wordt door opiniemakers en politici van alles beweerd over de ongelijkheid in Nederland. Veel mensen hebben om al dan niet begrijpelijke redenen een hekel aan belasting betalen; die weerzin wordt door tegenstanders van meer gelijkheid misbruikt om rechtvaardige belastingvoorstellen in een kwaad daglicht te stellen. 'De belastingen zijn al zo hoog! Nederland nivelleert al veel te veel! De rijken betalen relatief al veruit het meest!'

VLAKTAKS

De rijken betalen alleen in absolute getallen het meest. Maar van het idee dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen, blijft in het woud van aftrekposten, toeslagen en premies maar

weinig over. In de tabel hieronder is het resultaat te zien van een onderzoek naar de effectieve lastendruk, per inkomensgroep. Dan zijn alle lasten meegeteld. Wat blijkt? Mensen met een hoog inkomen betalen relatief net zo veel belasting als mensen met een laag inkomen – als je de twee uitersten neemt, dan betalen de hoogste inkomens zelfs iets minder dan dan de laagste inkomens. De vlaktaks is er al – en mag wat de SP betreft op de schop omdat die de ongelijkheid bestendigt.

HOEZO NIVELLERING

En misschien is het intussen nog erger geworden. Want sinds 2009 is zowel de premie zorgverzekering als de btw omhoog gegaan, waarmee

GELIJKHEIDSMYTHE: ALS JE DE GESPAARDE PENSIOENEN MEETELT DAN IS DE VERMOGENS-VERDELING EEN STUK EERLIJKER.

Pensioen is uitgesteld loon. Dat is iets heel anders dan vermogen. Voor pensioengeld geldt dat de rechten niet overerfbaar, overdraagbaar of verkoopbaar zijn en de eigenaren kunnen er niet vrij over beschikken, terwijl dat juist de kenmerken van vermogen zijn. Bovendien neemt de omvang van de pensioenuitkering ook substantieel toe met het inkomen. Het belang van pensioenuitkeringen neemt met andere woorden juist zeer sterk toe aan de top. Bovendien: arme mensen leven een stuk korter dan rijke mensen. Ze kunnen daardoor een stuk korter van hun pensioen genieten; rijken krijgen ook daardoor een grotere hap uit de pensioenpot. Dat maakt de verdeling weer schever.

BELASTINGDRUK TE GELIJK VERDEELD

De gemiddelde belastingdruk in 2009, in procenten van het bruto inkomen

10-procents-groep	1+2	3	4	5	6	7	8	9	10
Inkomstenbelasting	1,5	2,1	3,2	4,7	6,1	7,2	8,6	11,1	20,1
Premie volksverzekering	5,1	6,9	9,0	10,8	10,6	10,7	10,7	10,1	6,8
Premies werkgeversverz.	1,9	2,5	3,6	4,7	5,4	5,9	6,0	5,9	4,0
Premie ziektekosten	10,2	9,1	9,1	8,7	8,3	7,9	7,4	6,5	4,2
Indirecte belastingen	23,3	15,9	13,8	12,7	11,0	11,1	10,0	8,4	5,9
Totaal	42,1	36,5	38,8	41,5	41,5	42,9	42,7	42,1	41,2

Bron tabel: De Kam e.a., De drukverdeling van collectieve lasten (2012), www.overheidsfinancien.noordhoff.nl, p. 7
http://www.overheidsfinancien.noordhoff.nl/sites/7631/_assets/7631d37.pdf

er naar alle waarschijnlijkheid inmiddels sprake is van een degressieve verdeling van de belastingdruk; hoe meer je verdient, hoe minder belasting je betaalt (relatief gezien). Hoezo nivelleringsfeest?

‘Er is maar één ding erger dan vermogensbelasting te moeten betalen en dat is geen vermogensbelasting te moeten betalen.’

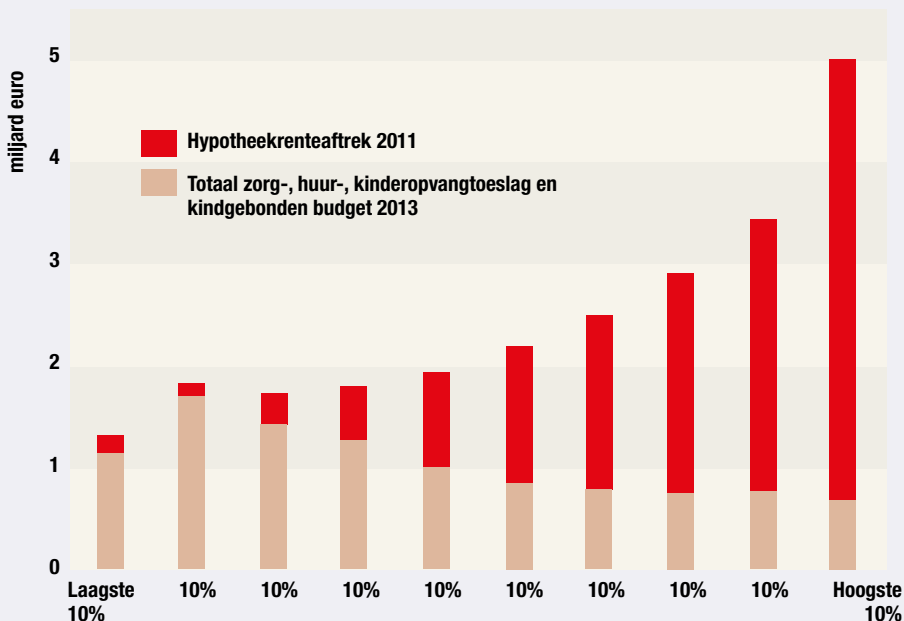
– Schots politicus Arthur Dewar

WIE PROFITEERT?

Om inzicht te krijgen in de oorzaken hiervan, is de figuur hieronder handig. Wie profiteert het meest van toeslagen en aftrekposten? Deze vraag stelde econoom Aldert Bonnen zich en hij maakte er een grafiek van.

MEER HULP VOOR HOOGSTE INKOMENS

Voor het totaal aan inkomenssubsidie (dus toeslagen, budget en aftrek) geldt: hogere inkomens krijgen veel meer steun dan lagere inkomens.

Bron: Tweet Aldert Boonen 3 oktober 2014
<https://twitter.com/AldertBoonen>

RIJKSTEN DRAGEN STEEDS MINDER BIJ

De belasting op vermogens is een onderwerp dat tot voor kort maar zelden ter sprake kwam. Dat is snel aan het veranderen, nu blijkt dat Nederland vermogenden flink in de watten legt. In onderstaande grafiek is te zien hoe Nederlandse regeringen in achtereenvolgende jaren de belastingdruk op vermogens structureel verlaagd hebben. De grafiek geeft weer hoeveel procent de belasting op kapitaal uitmaakt van de totale belastinginkomsten. In 2000 droeg het kapitaal nog 20 procent bij aan de totale belastinginkomsten. In 2013 was dat nog maar 14 procent. Ter vergelijking is in de grafiek ook de trend in de hele EU te zien – daar blijft het ongeveer gelijk.

Zijn wij echt zo vriendelijk voor onze vermogenden? Een andere maat voor hoeveel Nederland vermogens belast is het effectieve belastingtarief op vermogen: hoeveel belasten wij ten opzichte van onze buren?

GELIJKHEIDSMYTHE: VERMOGEN BELASTEN IS ONEERLIJK, OVER DIT GELD IS IMMERS AL MEERDERE KEREN BELASTING BETAALD.

De redenering dat over geld al eens belasting is betaald, zou je ook kunnen gebruiken op het moment dat mensen btw moeten betalen als ze iets kopen. Zo zijn er nog heel veel voorbeelden te noemen. Wat van belang is, is dat een overheid eerst vaststelt hoeveel belastinginkomsten zij nodig heeft en dan bij het heffen van belasting gaat kijken naar de juiste belastingmix. Verhoog je de belasting op vermogen, dan kan de belasting op arbeid of op consumptie omlaag. Het gaat dus niet om meer of minder belasting betalen, maar om andere verhoudingen. Vergeleken met andere landen komt in Nederland maar een heel klein deel van de belastinginkomsten uit kapitaal. Als gevolg daarvan komt een groter deel van de belastinginkomsten uit belasting op arbeid. De SP stelt voor om deze balans weer te herstellen en lasten te verschuiven van arbeid naar kapitaal.

STIJGENDE RIJKDOM

Het aantal 'vermogene particulieren' in Nederland is in 2013 met 16,5 procent gestegen, waardoor ons land nu ruim 173.000 miljonairs telt. Het vermogen van de Nederlandse miljonairs steeg in datzelfde jaar met 16,6 procent naar een totaal van 322 miljard euro. Dat is een stijging van ongeveer 46 miljard euro. Nederland onderscheidt

RIJKSTEN DRAGEN STEEDS MINDER BIJ

Een steeds kleiner deel van de belastingen wordt opgebracht door vermogenden - en dus een steeds groter deel door niet-vermogenden.

GEKKE HENKIE

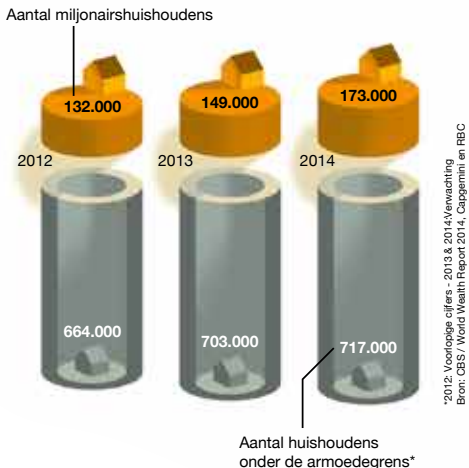
Nederland heeft in vergelijking met zijn buren veruit het laagste effectieve belastingtarief op vermogen.

Bron: Eurostat-rapport 'taxation trends in the EU, 2014'

MEER MENSEN IN DE PUT, MEER MILJONAIERS

Steeds meer huishoudens vallen onder de lage-inkomensgrens van €9.250. Maar ook het aantal miljonairs stijgt, net als de daarbij horende vermogens. Hoezo 'iedereen voelt de crisis'?

GELIJKHEIDSMYTHE: DE ECHE RIKKEN ZIJN NIET RIJKER GEWORDEN, MAAR HUN RELATIEVE RIJKDOM IS GROTER OMDAT DE MIDDENKLASSE HARDER HEEFT GELEDEN ONDER DALENDE HUIZENPRIJZEN.

Dat kan niet kloppen. Juist het verschil tussen de hoogste en laagste tien procent is toegenomen. Volgens deze redenering zouden de allerlaagste inkomens of vermogens dan het meest last hebben gehad van dalende huizenprijzen. Ook laten de koopkrachtstatistieken van de allerrijksten zien dat niet alleen hun relatieve, maar ook hun absolute rijkdom is toegenomen.

zich met deze cijfers van de rest van Europa, waar het aantal vermogende particulieren met 12 procent toenam. Het totale vermogen van deze groep steeg met 14 procent.

Het jaar daarvoor (2012) was het hetzelfde verhaal. Toen groeide het aantal miljonairs (in dollars) in Nederland met 13 procent. In één jaar tijd zagen ze hun vermogen met meer dan 25 miljard euro stijgen. In twee jaar tijd is het vermogen van miljonairs dus met bijna 32 procent gestegen, in absolute bedragen met meer dan 70 miljard.

6,6 MILJARD VOOR DE TOP 10

Een andere manier om dit inzichtelijk te maken is de manier die nrcq.nl koos. Zij bekeken de top 10 van de Quote 500 in 2008 en vergeleken hun vermogen van toen met dat van nu, 2014. Wat blijkt? Hun vermogen was toen gezamenlijk 45,1 miljard euro; in 2014 was het 51,7 miljard euro. Terwijl in diezelfde periode de Nederlandse economie volgens het CBS kromp met 4,5 procent. De beroemde stelling van Piketty dat $r > g$, oftewel dat rendementen op vermogen groter zijn dan de economische groei is daar mooi mee geïllustreerd. Hoezo iedereen voelt de crisis?

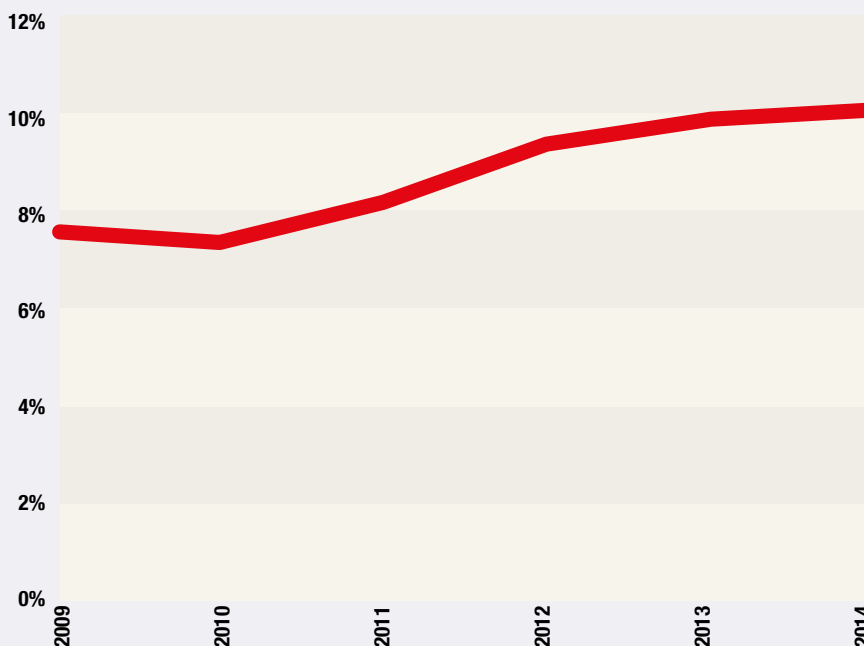
(Bron <http://www.nrcq.nl/2014/11/04/quote-500-bewijst-het-gelijk-van-piketty>)

TOENEMENDE ARMOEDE

In de tekening hierboven is het al te zien: in Nederland stijgt de rijkdom en neemt de armoede weer toe. Nog wat cijfers:

MEER ARMOEDE

Het percentage van huishoudens die onder de lage-inkomensgrens zitten, stijgt.

Bron: Armoedesignalement 2013 SCP/CBS, p.30 <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/F2728C-CC-C537-44B2-9421-01CAAFC828FD/0/2013armoedesignalementweb.pdf>

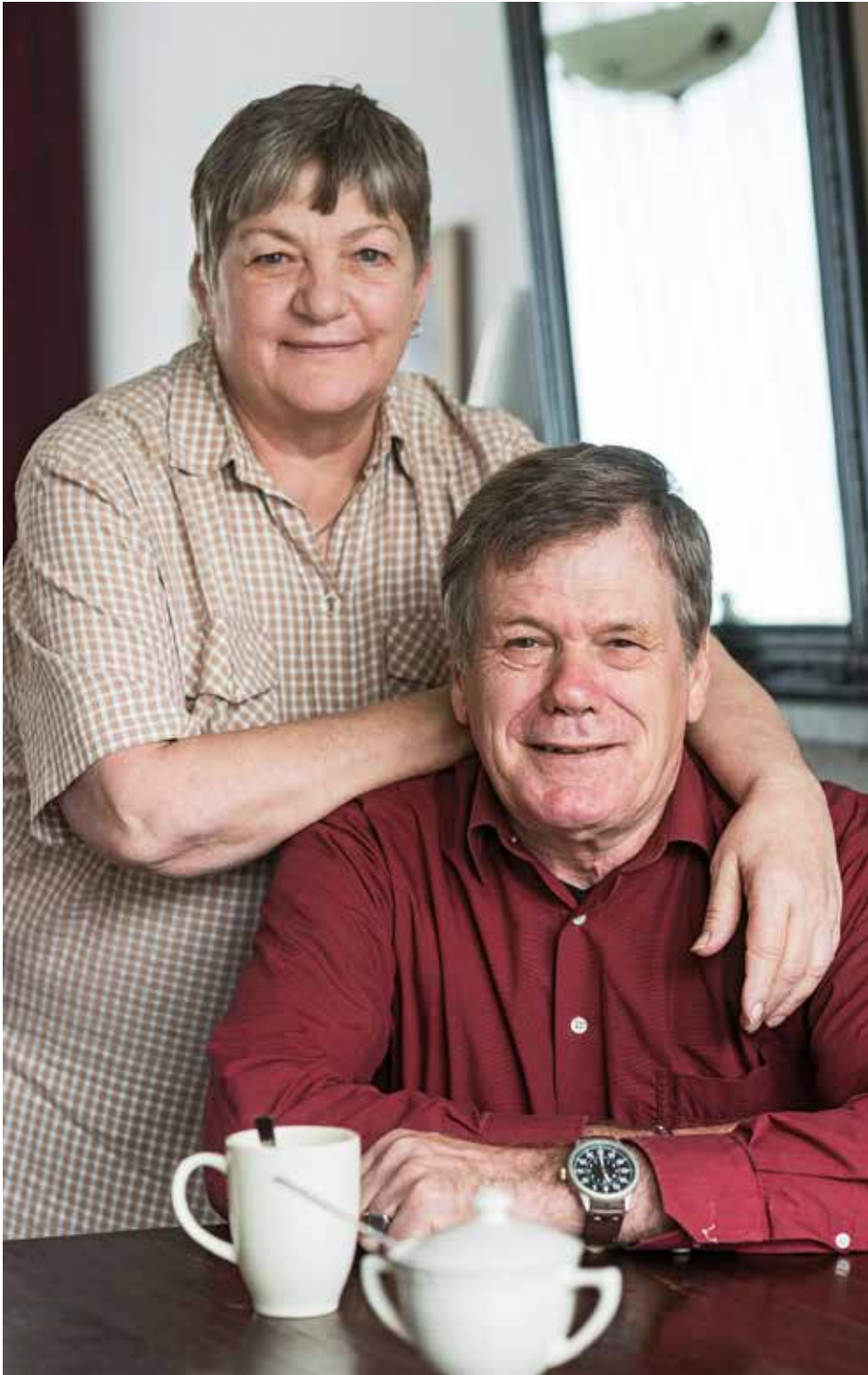
- Het aantal kinderen in armoede was in 2010 302.000; in 2011 329.000 en in 2012 384.000. Sinds 2006 zijn er 100.000 kinderen bijgekomen die opgroeien in armoede. (CBS)
- Ook als gekeken wordt naar het aantal huishoudens dat onder de lage-inkomensgrens valt, is er al jaren een toename te zien - zie de grafiek hierboven.

De lage-inkomensgrens is overigens afgeleid van het bijstandsniveau voor een alleenstaande in 1979, toen dit in koopkracht het hoogst was. Doordat de lage-inkomensgrens alleen voor prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium geschikt voor vergelijkingen in de tijd.

'Geld maakt niet gelukkig, dat heeft het met armoede gemeen.'

- Nederlands schrijver Simon Carmiggelt

2. WAT ONGELIJKHEID DOET

'Geld is gemunte vrijheid.'

- Russisch schrijver Fjodor Dostojewski

ONGELIJKHEID 'JE WILT NIEMAND TOT LAST ZIJN'

Alie en Hennie van de Merkt, beiden 67, moeten na een arbeidzaam leven de eindjes aan elkaar knopen. De zegeningen van de zogenaamde gouden generatie van de babyboomers gaan aan hun neus voorbij. Het bescheiden Eindhovense echtpaar zit echt niet te wachten op luxe en weelde voor een onbezorgde ouwe dag, maar 'een onsje meer' zou bij Alie en Hennie de druk van de ketel halen. 'Wij leven niet, wij overleven.'

Ze vertikken het om de hele dag chagrijnig voor zich uit te staren. Alie is een strijdbare vrouw, mondig en goed ingevoerd in de sociale wetgeving. Hennie heeft ondanks hun wankele bestaan bijna altijd pretlichtjes in zijn ogen. Onrechtvaardigheid, daar kunnen ze zich over opwinden. Ruim 400.000 kinderen onder de armoedegrens, Alie kan er wel om janken en Hennie krijgt zowaar eventjes een verbeterd trek om zijn mond.

Nee, ze klagen niet, ze dragen hun lot. Al gaan ze alletwee gebukt onder diabetes type 2, waarbij Alie ook nog eens worstelt met onwillige schouders, reuma en hoge bloeddruk en Hennie zich probeert staande te houden met versleten knieën en knagende nekklachten. Hij doorstond acht hartinfarcten. Hun gezondheid is broos, ze slikken medicijnen, moeten eigenlijk een streng dieet volgen en staan voortdurend onder controle. Alie en Hennie dreigen te struikelen over de zorgkosten, over het eigen risico dat ze niet kunnen betalen.

Hoe ziet hun huishoudplaatje eruit?

Hun netto inkomen komt uit op 1.611 euro per maand (AOW en pensioen). Daar komt 200 euro verplicht kostgeld van hun inwonende zoon bij. Door die bijdrage verliezen ze het recht op woontoeslag. De vaste maandlasten komen neer op 534 euro huur, 236 euro energiekosten, 106 euro aan verzekeringen, 192 euro voor de ziektekostenverzekering en 50 euro voor tv, telefoon en internet. Aan gemeentebelasting zijn ze per jaar 241

euro kwijt. Cruciaal is hun eigen risico van 720 euro. Een zorgtoeslag van 111 euro per maand biedt enige verlichting.

Hoeveel blijft er over voor de eerste levensbehoeften?

Alie: 'Wij moeten het doen met 100 euro per week en dat is allesbehalve riant, zeker als je bedenkt dat wij vanwege onze ziekte gezond moeten eten. Veel groente en fruit, rood vlees en vis. Dat kunnen we ons niet veroorloven. Pasta en aardappelen, daar ligt de nadruk op. Begeleiding door een diëtiste zit er niet in. Ik ben precies één keer geweest, dat kostte me 81 euro. Fysiotherapie? Vergeet het maar. Kleding? Bij hoge uitzondering. Gelukkig beschikken wij over een auto, zodat ik bij de verschillende supermarkten op aanbiedingen kan jagen. Als je elk dubbeltje moet omdraaien, word je wel creatief. Je moet wel, er is geen keuze.'

Een auto?

Hennie: 'Een rib uit ons lijf, maar je wilt toch mobiel blijven. Ik heb die auto, een oude bak, gekregen van de broer van Alie. Het ding rijdt nog steeds, al moeten we over elke kilometer nadenken. Benzine is duur. Wij gaan er wel mee op vakantie, dat hebben Alie en ik zo afgesproken. Het vakantiegeld gaat niet op aan het huishouden, die paar weken er helemaal uit hebben we echt nodig.'

De ellende begon na het ontslag van Hennie en Alie, kort na elkaar. Ze werkten toen bij Uniphase, een glasvezelproducent. Hennie, ooit begonnen bij de PTT, had een arbeidsverleden bij meer dan een handvol bedrijven opgebouwd, maar zag door al die wisselingen telkens zijn pensioen breken. Het huis moest worden verkocht en Alie en Hennie werden opgezadeld met een restschuld van 53.000 euro. Daar kwam tot overmaat van ramp ook nog een belastingschuld bij van 5.400 euro, gevolg van een verkeerde inschatting door het UWV. De schuldenlast werd nog groter, met onder meer een betalingsregeling met de zorgverzekeraar. Alles is keurig afgelost, op 81 euro per maand na. Daar mag volgend jaar mei eindelijk een streep onder worden gezet. Er was een periode waarin ze zelfs afhankelijk waren van liefdadigheid. Alie: 'Dat heb ik als heel vernederend ervaren, er bleef geen greintje van mijn trots over.'

Ze leerden elkaar kennen toen ze 23 waren. Alie was als baby met haar ouders naar Canada geëmigreerd (daar ontwikkelde haar vader zich als een autodidactische orgelbouwer), vloog voor vakantie naar Nederland, kwam Hennie tegen en... de liefde deed de rest. Ze kregen vier kinderen. Alie: 'Ik kom uit een gezin van doeners, wij zitten niet snel bij de pakken neer. Hennie en ik hebben de afgelopen jaren geknokt voor ons bestaan en wij proberen nog steeds positief te blijven. Maar het begint er toch op te lijken dat het leven in Nederland na je vijftenzestigste ophoudt, alsof je niet meer meetelt. Tweeënhalf miljoen Nederlanders zitten onder de armoedegrens en er is in Den Haag bijna niemand die dat ziet, niemand die de omvang van deze problematiek onderkent. Ik heb heel wat mails naar de politieke partijen gestuurd om aandacht te vragen voor de onderkant van de samenleving, voor de tweedeling, voor de ingewikkelde regelgeving en voor het gebrek aan inlevingsvermogen bij de politici, degenen die de beslissingen nemen. Dat doe ik heus niet voor ons alleen, dat doe ik voor alle mensen, onze lotgenoten, die

het hoofd niet of nauwelijks boven water kunnen houden. Gelukkig wil de SP wel naar ons luisteren.'

Jullie hebben nagedacht over een oplossing.

Hennie: 'Wij doen niet anders. Laten ze maar eens beginnen met het inkomensafhankelijk maken van het eigen risico. Dat kan, er zitten miljarden in de kas van de verzekeraars. En verder moet de maatschappelijke ondersteuning beter én overzichtelijker worden. Al die potjes, daar komt geen mens uit. Het kan allemaal veel eenvoudiger als de wil om dat te regelen er maar is.' Alie: 'Alles draait om geld, geld, geld. Iedereen, van de gemeente tot de energiemaatschappij, wil geld zien en niet morgen maar nu, of je dat nou kunt opbrengen of niet.'

Zelfs bij iemand als Alie van de Merkt sluipt het cynisme er af en toe in 'Ik had eens een medewerkster van de gemeente aan de lijn, we moesten weer eens een flink bedrag ineens ophoesten. Ik vroeg of ik een kartonnen doos kon krijgen voor als wij onder een brug terecht zouden komen. Nou mevrouw, die kunt u in de winkel kopen, zei ze. Toen was ik toch echt met stomheid geslagen. Het vreet aan je en toch probeer je positief te blijven, je wilt niemand tot last zijn.'

Wat zouden jullie graag willen doen als jullie penibele situatie verbetert?

Hennie: 'Ik ben gek op de Oude Meesters, ik zou graag naar het Rijksmuseum of het Frans Hals Museum willen. Of een keertje met mijn kleinzoon naar PSV. Een andere lens voor mijn fotocamera misschien. Fotograferen is mijn hobby.' Alie: 'Mooie kastelen bezoeken, gewoon een dagje uit. Niets bijzonders, wij stellen geen hoge eisen.'

Depressief worden Alie en Hennie niet, wel boos. Boos omdat er niet wordt geluisterd. Huilen? Alie: 'Alleen als ik denk aan al die kinderen die in armoede opgroeien.'

Ze citeert haar lijfspreuk in oud-Engels.

*The Lord Giveth
The Governement
Taketh Away*

Daar is geen woord Frans bij.

ONGELIJKHEID 'FUNEST VOOR DE ONTWIKKELING VAN EEN KIND'

Een op de negen kinderen in ons land groeit op in armoede. Voor hen lijkt artikel 27 van het Kinderrechtenverdrag een wassen neus. Ieder kind heeft recht op een levensstandaard die toereikend is voor zijn of haar lichamelijke, geestelijke, intellectuele, morele en maatschappelijke ontwikkeling. 'Ten hemel schreiend', Nathalie But, manager van de Kindertelefoon in Utrecht, kan er met de pet niet bij dat de politiek zich nauwelijks iets gelegen laat aan deze 'onbestaanbare situatie'.

'Hoe is het mogelijk dat in een welvarend land de ongelijkheid tussen kinderen zo groot is? De kloof tussen arm en rijk wordt steeds groter en een belangrijk deel van onze jeugd heeft geen enkel toekomstperspectief. Straks studeren kunnen ze wel vergeten en dat is schrijnend, een schande voor onze samenleving. Hun kwaliteiten zullen onbenut blijven, terwijl ook hun inzet en bijdrage nodig zijn om de maatschappij draaiende te houden. Deze kinderen gaan zich overbodig voelen, genegeerd, buitenspel gezet, niet serieus genomen. Hoe reageren zij daarop? Hoe gaan ze zich gedragen? Zij zijn het kind van de rekening. Ik kan daar wakker van liggen.'

Nathalie But, opgeleid als maatschappelijk werker en manager, is al zeventien jaar werkzaam in de jeugdzorg. Zij begeleidde, voordat ze de leiding kreeg over de Kindertelefoon, jarenlang gezinnen en kan niet anders dan constateren dat de armoede met sprongen is gegroeid. 'De tweedeling neemt zo langzamerhand angstwekkende vormen aan en de kinderen zijn daar de dupe van. Onze ervaring leert dat zij zich steeds meer misdeeld en miskend voelen, of dat ze hun frustraties omzetten in woede. En dat kan van kwaad tot erger worden: mijn ouders kunnen geen iPhone betalen, nou, dan steel ik er eentje.'

Is een iPhone dan zo belangrijk?

'Wel als iedereen in de klas er eentje heeft en jij niet. Je weet dat in andere gezinnen ieder kind over een eigen laptop of tablet beschikt en dat er vaak ook nog op elke kamer een tv staat, terwijl jouw moeder niet eens geld heeft voor een paar nieuwe schoenen. Nou, dan voel je je een buitenstaander. Dan val je buiten de groep en bouw je geen netwerk op. Vriendjes durf je niet mee naar huis te nemen, omdat je hen niets kunt aanbieden. En dan is het in veel gevallen ook nog zo dat vader door alle problemen aan de drank is geraakt en moeder depressief in bed ligt. Je krijgt niet de kans om te socialiseren en raakt in een isolement. Dat is funest voor de ontwikkeling van een kind. De gevolgen kunnen desastreus zijn. Schaamte, depressie, agressie of zelfs crimineel

gedrag, als er niets verbetert en de vooruitzichten hopeloos blijven, komt ontsparing snel dichterbij.’

Armoede is van alle tijden...

‘Oh ja, zeker weten en in Afrika is het allemaal nog veel erger. Maar armoede in het welvarende Nederland is een gotspe. Met een eerlijker verdeling van de welvaart hoeft niemand honger te lijden en krijgen alle kinderen gelijke kansen. Kinderen nemen de zorgen van de ouders over, althans dat proberen ze, maar erover praten is lastig. Een kind hoort huppelend en onbezorgd naar school te gaan. Een kind mag niet elke dag frikandellen eten of met een knorrende maag in de schoolbank zitten. Natuurlijk zien de meesters en juffen dat. Ze proberen er wel met hun leerlingen over te praten, maar die ontkennen dat er iets aan de hand is. Ze worden overmeesterd door hun schaamtegevoelens en willen hun ouders beschermen. Intussen nemen ze de boterham van een lieve juf maar al te graag aan.

Vergeet niet dat door de sociale media en televisie de leefwereld van kinderen veel groter is geworden. Alles is zichtbaar, ook de weelde en rijkdom van anderen, maar bij jou thuis is de koelkast leeg en is er geen geld voor nieuwe kleren, voor de voetbalclub of het schoolreisje. De Efteling? Je gunt het ieder kind toch een keertje... Op vakantie? Nooit geweest. Ik hoor het de kleintjes vragen: vindt Sinterklaas mij niet meer lief? Vroeger had je tenminste nog zoiets als een sociaal vangnet, dan hielpen de burenelkaar uit de brand. Of een aardige tante, de ouders van een vriendinnetje. Tegenwoordig leven de mensen langs elkaar heen. Degenen die het goed hebben, kijken niet om zich heen, solidariteit is ver te zoeken. Het is ikke-ikke-ikke. Wie brengt er nog een pannetje soep naar de buurman? De maatschappelijke betrokkenheid brokkelt af en de politiek zwijgt, weigert in te grijpen, doet alsof armoede in ons land niet bestaat. Waarom ontvangen ouders die het niet nodig hebben kinderbijslag? Waarom wordt de ziektekostenverzekering niet inkomensafhankelijk? Er zijn genoeg oplossingen denkbaar om de ergste nood te lenigen, maar de politieke wil om door te pakken ontbreekt, je wint er immers geen stemmen mee.’

Zie je geen enkel lichtpuntje?

‘Jazeker wel, neem alleen al de honderden vrijwilligers van de Kindertelefoon. Daar ben ik trots op. Er zijn meer mensen die zich inzetten voor de minderbedeelden, maar om het fundamenteel aan te pakken moet je het systeem veranderen, moet de tweedeling de wereld uit. Ik kom zelf uit een eenvoudig gezin in Zeeland en heb de kans gekregen om me te ontwikkelen. Nu is het zo dat veel dubbeltjes nooit een kwartje zullen worden en daar word ik verdrietig van. Eenmaal kansloos, altijd kansloos. Bij de Kindertelefoon mogen de kinderen alles vragen, alles aankaarten. Van mishandeling en verwaarlozing tot seksueel misbruik, van eenzaamheid tot pure wanhoop. Ze kunnen met onze medewerkers chatten, als ze tenminste over een computer beschikken, er is een speciaal forum en wij zijn 365 dagen per jaar bereikbaar. Bij ons vinden ze in elk geval een luisterend oor, met ons kunnen ze hun zorgen delen. Wij denken met ze mee en gaan

samen met hen op zoek naar mensen in hun omgeving die directe hulp kunnen bieden. Dat kinderen in een achterstandssituatie veel vaker in moeilijkheden raken, lijkt me evident. Het functioneren van de ouders heeft direct zijn weerslag op dat van de kinderen. Wist je dat er jaarlijks 52 kinderen overlijden door extreem geweld in een gezin? Dat is één kind per week! Ik beweer niet dat dit per definitie voortvloeit uit armoede, maar het komt wel veel vaker voor in gezinnen aan de zelfkant van de maatschappij. Wie pakt dat gruwelijke signaal op?’

ONGELIJKHEID 'GEEN GELD VOOR EEN VERJAARSCADEAU'

Ze werkt 47,5 uur(!) per week en incasseert daarvoor maandelijks gemiddeld 'maar liefst' 1.300 euro netto. Margret Kaarsemaker (54) in Heemskerk wil zich ondanks een slepende burnout niet ziek melden. 'Ik moet door, ik kan niet anders, ik sta met mijn rug tegen de muur.'

De werkdag van Margret begint 's morgens om zes uur. Douchen, aankleden, ontbijt voor haar en de kinderen klaarmaken en dan om kwart over acht de deur uit om thuis-hulp te verlenen aan cliënten van een grote zorggroep in Noord-Holland. Tussen de middag blaast ze in haar gezellig ingerichte en smetteloze woning in een portiekflat een halfuurtje stoom af, dan gaat ze weer op pad tot half drie. Uurtje rust (nou ja, bij haar thuis moet ook het een en ander gebeuren) en vervolgens tot een uur of half acht aan de schoonmaak in twee schoolgebouwen. En dat vijf dagen achter elkaar, week in, week uit.

Dit is toch niet vol te houden?

'Ik zal wel moeten, ik kan geen euro van mijn inkomsten missen. Ik vind het op zich niet erg om me uit de naad te werken, maar ik word zo moe van al dat geouwehoer eromheen. Ze zitten je voortdurend op je lip, alles moet snel en liefst nog sneller. En het wordt van kwaad tot erger. Ik laat het wel uit mijn hoofd om te klagen, om kritiek te uiten, want dat wordt gewoon niet gepikt. Dan vlieg je er meteen uit. Voor jou tien anderen, denken ze. Als werknemer moet je doen wat ze jou opdragen. Mondigheid straffen ze meteen af.'

Margret is twintig jaar werkzaam in de thuiszorg. Ze kon net van haar salaris rondkomen, totdat ze samen met honderden beroepsgenoten de dupe werd van een groot-scheepse bezuiniging. Ze werd teruggezet van functiegroep 15 naar 10 en leverde per maand 300 euro in. 'Ik had ontslag kunnen nemen, maar wat dan? Ik wilde mijn baan niet kwijtraken. Vind maar weer eens wat nieuws. Toen ben ik het schoonmaakwerk erbij gaan doen.'

Haar dochters van 20 en 24 en zoon van 17 wonen nog bij haar. De oudste werkt drie dagen in de week op een basisschool in Haarlem, de twee andere kinderen studeren. Zorg- en woontoeslag ontvangt Margret niet, sinds haar dochter een inkomen heeft. Wel moet ze 3.000 euro terugbetalen aan de Belastingdienst. 'Ik ben versneld aan het aflossen, ik wil er vanaf zijn.'

Het is cynisch. Margret put haar motivatie uit de zorg voor haar zoon en dochters, maar zou het wat kalmer aan kunnen doen als zij het huis uit gaan. 'Ik stuur ze natuurlijk niet de deur uit, dat is onbestaanbaar. Uiteindelijk zullen zij hun weg wel vinden, daar twijfel ik niet aan. Tot die tijd ga ik door totdat ik erbij neerval.'

Je hebt een burnout. Waarom zoek je geen medische hulp? Waarom meld je je niet ziek?

'Ik ben bij mijn huisarts geweest en heb een keertje met een psycholoog gesproken. Allemaal leuk en aardig, maar wat schiet ik ermee op? Wie zich ziek meldt, wordt onder druk gezet en geïntimideerd. Daar heb ik geen zin in. Dat verlies je altijd.'

Intussen wordt Margret vaak getroffen door hoofdpijn en oververmoeidheid. Ze ploft 's avonds uitgeblust met een boek op de bank, om al snel door slaap te worden overmand. Alleen op zondag komt ze een beetje bij haar positieven, kan ze zich ontspannen. Maar ja, het is zo weer maandag... Een verkwikkend bezoekje aan de sauna, waar ze dol op is, zit er niet in. Op vakantie is ze al lang niet meer geweest. 'Ach, om vakantie geef ik niet zoveel. Ik ga net zo lief naar de volkstuin van een goede vriend. Weet je, ik ben niet zo'n piekeraar. Ik neem het leven zoals het is, al zou ik dit niet een prettig leven willen noemen. Mijn netwerk brokkelt af. Als ik al naar verjaardagen ga, kan ik geen cadeau meenemen. Gelukkig doet niemand daar moeilijk over, iedereen in mijn omgeving toont begrip voor mijn situatie.'

Met haar beperkte inkomen doet Margret creatief boodschappen. Ze let erop dat er gezond wordt gegeten en ze houdt elke uitgave keurig netjes bij in een schriftje. 'Dat moet ik wel doen, anders verlies ik het overzicht. Helaas kan ik alleen in het weekend samen met de kinderen eten, door de week heb ik daar de tijd niet voor. Ik doe trouwens alles op de fiets. Mijn cliënten zitten in Heemskerk, Wijk aan Zee en Beverwijk. Weer of geen weer, ik zal moeten fietsen, ik kan niet zeggen dat Wijk aan Zee voor mij te ver weg is. Daar hebben ze maling aan.'

Het schoonmaken van scholen doet Margret puur voor het geld, de thuiszorg is haar lief, de mensen zien haar graag komen en waarderen haar toewijding. 'Ik vind de sociale contacten heel belangrijk, ik weet hoe het op prijs wordt gesteld als ik tijd vrijmaak voor een kopje koffie en een praatje. Ik krijg echter steeds minder de gelegenheid om aandacht aan de cliënten te besteden. Het duurt niet lang meer en ik zal me moeten beperken tot het pure huishoudelijke werk, dan ben ik niets meer dan een poetshulp. Hup, de ramen lappen, stofzuigen en dweilen en wegwezen. Daar word ik verdrietig van. Die mensen zijn al zo eenzaam.'

Dan, zonder opgeheven vingertje: 'Met dit kabinet zijn de vooruitzichten bedroevend. Ze breken de thuiszorg af en laten degenen die echt niet zonder kunnen aan hun lot over. De thuiszorgorganisaties zouden graag alleen flexwerkers inzetten, dat is lekker goedkoop. Ik snap niet dat ze in onze zogenaamd beschaafde samenleving niet kiezen voor kwalitatief goede zorg, geleverd door gemotiveerde en redelijk betaalde medewerkers. Hoe kun je in godsnaam volhouden dat de mensen zo lang mogelijk zelfstandig moeten

blijven wonen zonder daarbij professionele en zorgzame hulp aan te bieden. Ik vraag me af waar dit eindigt, hoe het er in Nederland over een paar jaar voor staat. Geef mij en mijn collega's er uren bij, in plaats van uren te schrappen. Ik ben niet te beroerd om te werken, dat begrijp je inmiddels toch, als ik er maar plezier aan beleef. Ik heb toch ook recht op voldoening in mijn werk?'

DE FEITEN ACHTER DE MENSELIJKE VERHALEN

Ongelijkheid is slecht voor de samenleving

Herman van de Werfhorst onderzocht de sociale en politieke gevolgen van ongelijkheid in Nederland. Uitgangspunt was het boek *The Spirit Level* van Wilkinson en Pickett (2009). Daarin wordt beargument

teerd dat ongelijkheid slecht is voor iedereen, niet alleen voor mensen aan de onderkant van de verdeling. Behalve financiële effecten heeft ongelijkheid ook (psycho)sociale gevolgen. Van de Werfhorst ging na in hoeverre de effecten die Pickett vindt, ook terug te vinden zijn in de Nederlandse situatie. In het kort geldt voor Nederland dat de ongelijkheid:

- slecht is voor de kwaliteit van huisvesting
- slecht is voor de sociale mobiliteit
- leidt tot lichamelijke klachten
- slecht is voor het persoonlijk subjectief welbevinden
- slecht is voor het sociale vertrouwen
- slecht is voor het vertrouwen in instituties
- slecht is voor de geestelijke gezondheid
- leidt tot statuszucht
- slecht is voor de politieke participatie en het vertrouwen in democratie.

GELIJKHEIDSMYTHE: ONGELIJKHEID IS TOCH GOED VOOR GROEI? HET ZORGT VOOR GEZONDE CONCURRENTIE.

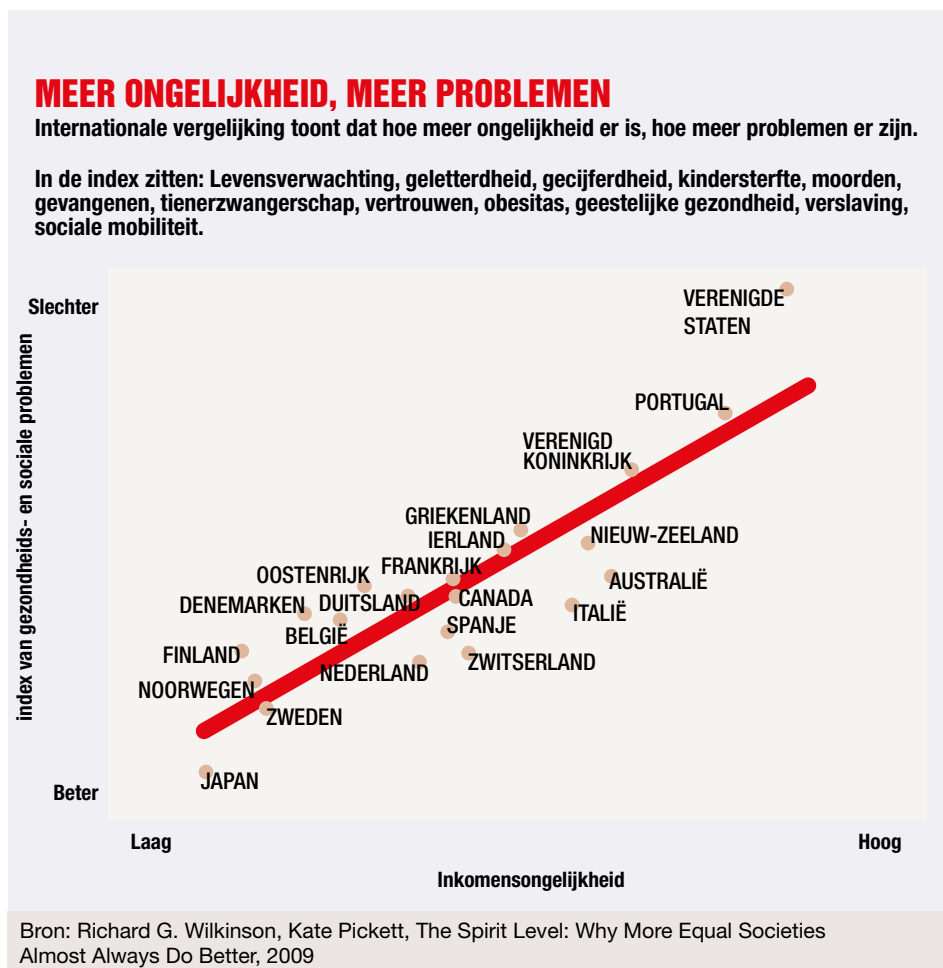
*Ongelijkheid heeft tal van negatieve economische, sociale en politieke gevolgen. Ongebreemde groei van kapitaal zorgt op dit moment voor steeds grotere ongelijkheden, omdat het kapitaal zich concentreert bij een klein groepje mensen. Dit is schadelijk voor de democratie. In *The Spirit Level* (2009) tonen de epidemiologen Wilkinson en Pickett bovendien aan dat er een sterke correlatie bestaat (in de onderzochte OESO-landen) tussen de mate van ongelijkheid in een samenleving en psychologische en sociale fenomenen. In ongelijke samenlevingen is er sprake van meer criminaliteit, tienerzwangerschappen, stress en zelfmoorden, en nemen de sociale mobiliteit en het sociaal vertrouwen juist af. Robert Went identificeert daarnaast in zijn essay vier mechanismen die zouden verklaren waarom ongelijkheid slecht is voor groei, te weten: onderconsumptie, private schulden, politieke lobby en corruptie en onderinvesteringen in menselijk kapitaal. (WRR14) Dat maakt onze samenleving in financieel, economisch en politiek opzicht instabiel. Ongelijkheid is slecht. Voor de mensen én voor de groei.*

Geen (robuust) effect vond Van de Werfhorst in Nederland op de volgende punten:

- slechtere subjectieve gezondheid
- hogere criminaliteit
- problematischer gezinsvorming
- maatschappelijke participatie.

(Bron: Herman van de Werfhorst, *Politieke en sociale gevolgen van inkomensongelijkheid*, in WRR14)

De wereldwijde samenhang tussen ongelijkheid en sociale problemen is mooi te zien in onderstaande grafiek.

NOG MEER GEVOLGEN ONGELIJKHEID

Bas van Bavel wijst in WRR14 ook op andere gevolgen van grote inkomensongelijkheid. Mensen ontplooiën zich minder. Een van de gevolgen van ongelijkheid is de onderinvestering in menselijk kapitaal; vermogensongelijkheid remt de wil en mogelijkheden van mensen om zichzelf te ontplooiën. Dat is een directe aanslag op de menselijke waardigheid.

Rijkdom is (weer) erfelijk. Een ander gevolg is dat het idee van de meritocratie in Nederland in de prullenbak kan. Rijkdom is erfelijk. Het is niet zo (ook omdat de sociale mobiliteit door ongelijkheid afneemt) dat mensen die veel hebben, het ook verdiend hebben.

Onevenredige politieke invloed. Concentratie van vermogen is een concentratie van economische macht. Wie mag beslissen over hoe kapitaal wordt ingezet, koopt daarmee onevenredig grote politieke invloed. Die invloed is steeds meer in handen van een exclusief clubje rijke mensen. Wie bezit, bepaalt. Dat is een zorgelijke ondermijning van de democratische beginselen van onze samenleving. Zo zijn de commerciële media in ons land in handen van drie partijen; John de Mol, Berlusconi en het Amerikaanse Fox.

ONGELIJKHEID EN GROEI

Jarenlang verwezen economen naar de zogenaamde Kuznets-curve om het verband tussen groei en ongelijkheid te duiden. Volgens Kuznets zou ongelijkheid in groeiende economieën eerst toenemen en vervolgens afnemen. Bovendien ging men er lange tijd vanuit dat groei, zelfs als die met name aan de top van samenleving plaatsvond, uiteindelijk wel zou 'doordruppelen' naar iedereen, inclusief de armen. Deze theorie is inmiddels door veel economen verworpen, en recentelijk is zelfs aangetoond dat ongelijkheid hinderlijk kan zijn voor stabiele en inclusieve groei. Mede dankzij de publicatie *Kapitaal in de 21 eeuw* van Thomas Piketty valt te verwachten dat er komende tijd meer onderzoek komt naar de relatie tussen ongelijkheid en groei.

3. KIEZEN VOOR RECHTVAARDIGHEID

‘Geld is als mest. Je moet het verspreiden - anders gaat het stinken.’

– Amerikaans oliemagnaat Paul Getty

EERLIJKER? OMDAT HET MOET EN OMDAT HET KAN!

Nederland is een prachtig land. We hebben leuke kinderen, lieve ouders en zorgzame opa's en oma's. Nederland is een prachtig land en met de meeste mensen gaat het goed. Nederland kent grote en kleine bedrijven, waar miljoenen mensen met plezier werken. Nederland hoort ondanks de crisis nog altijd tot de rijkste landen in de wereld.

Maar Nederland is niet af. Heel veel mensen hebben steeds meer moeite om de eindjes aan elkaar te knopen, terwijl de topinkomens, de rijken en de grootste bedrijven maatschappelijk weinig bijdragen door de belasting te ontwijken. Een kleine kopgroep van miljonairs wordt steeds rijker en machtiger, terwijl de groep verliezers groeit. Die groep bestaat uit mensen die met schulden kampen, kinderen voor wie drie maaltijden per dag een luxe is of niet mee kunnen op schoolreisje, ouderen die geen of onvoldoende zorg krijgen en mensen met een eigen huis die de hypotheeklasten niet meer op kunnen brengen.

GELIJKHEIDSMYTHE: ARMEN MAAK JE NIET RIJKER DOOR RIJKEN ARMER TE MAKEN

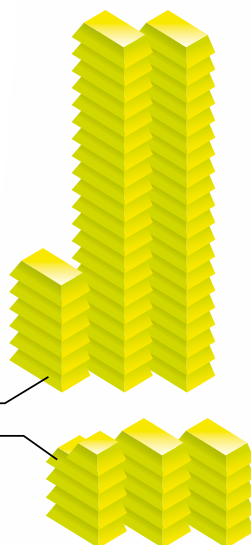
Aangezien de vermogenstoename van Nederlandse miljonairs in 2013 maar liefst drie keer zoveel is als het totale begrotingstekort van ons land in dat jaar, zou je door de rijken wat (meer) belasting te laten betalen de levensomstandigheden van miljoenen mensen kunnen verbeteren (zie illustratie op volgende pagina). Dat begrotingstekort was immers de voorgewende 'reden' achter de keiharde bezuinigingen die zieken, ouderen, kinderen die zorg nodig hebben, werklozen, studenten en mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt voor de kiezen kregen. (Let op: de vergelijking tussen vermogensstijging van miljonairs en het begrotingstekort is gemaakt om te laten zien hoe de verhoudingen liggen; de bezuinigingen zijn structureel, terwijl de vermogenstoename weliswaar ook structureel is, maar niet structureel met dat bedrag.)

46 MILJARD NAAR DE ALLERRIJKSTEN

In 2013 is het vermogen van miljonairs gestegen met **€ 46 mld**

Het begrotingstekort van de overheid was in 2013 **€ 14,6 mld**. Dit tekort was de reden voor de PvdA en VVD om keihard te bezuinigen op onder andere (jeugd)zorg, ouderen en sociale zaken.

Bron: CBS / World Wealth Report 2014, Caggemini en RBC Wealth Management

Nederland staat bekend als een rijk land met een sterk sociaal vangnet waar mensen het goed hebben. Nederland zou ook uitblinken vanwege haar gelijkheid: er bestaan weliswaar verschillen tussen rijk en arm, maar die zouden niet buitensporig zijn. Dat is althans wat de regering van VVD en PvdA ons keer op keer vertelt. Van de mythe van Nederland als gelijkheidsparadijs blijft ondertussen steeds minder over. De vermogensongelijkheid in Nederland is de op een-na-hoogste in Europa, en de verschillen in rijkdom tussen de rijkste en de armste Nederlanders zijn de laatste tientallen jaren fors toegenomen.

Een samenleving waarin sprake is van minder ongelijkheid, doet het beter wat betreft gezondheid en levensverwachting, toegang tot onderwijs en zorg, minder criminaliteit, meer onderling vertrouwen en vertrouwen in de democratie. Een grote meerderheid van de Nederlanders wil geen al te grote verschillen tussen arm en rijk en wil dat onze sociale voorzieningen behouden blijven. Deze regering maakt helaas andere keuzes en dus moeten we er zelf wat aan doen. In een rijk land als Nederland is er genoeg voor iedereen als we de lasten en de lusten een beetje eerlijker verdelen. Eerlijker, omdat het moet, eerlijker omdat het kan!

ZO KAN HET EERLIJKER

1. Eerlijker belasten

- Hoogste inkomens gaan meer belasting betalen, midden en lagere inkomens minder.
- Er wordt een miljonairsbelasting ingevoerd.

2. Eerlijker ondernemen

- Multinationals, topinkomens en vermogenden gaan eindelijk gewoon belasting betalen.
- Kleine bedrijven krijgen belastingverlaging.

3. Eerlijker inkomen

- Hogere lonen, minder belasting op arbeid.
- Verhogen wettelijk minimumloon en uitkeringen.

4. Eerlijker werk

- Topmanagers brengen we onder een cao, kleinere verschillen tussen de top en de werkvloer.
- We maken een eind aan de bonussencultuur, de Balkenendenorm voor grootverdieners in de semipublieke sector gaan we handhaven.
- Eerlijk werk voor een eerlijk loon; geen werkende armen in ons land.

5. Eerlijker zorg en onderwijs

- Geen privatisering en geen financiële barrières binnen de zorg en het onderwijs; zorg en onderwijs zijn van ons allemaal.

6. Een rechtvaardiger wereld

- Een belasting op kapitaaltransacties (zogenaamde Tobin-tax).
- Eerlijke handel in plaats van vrijhandel die de ongelijkheid vergroot (TTIP).

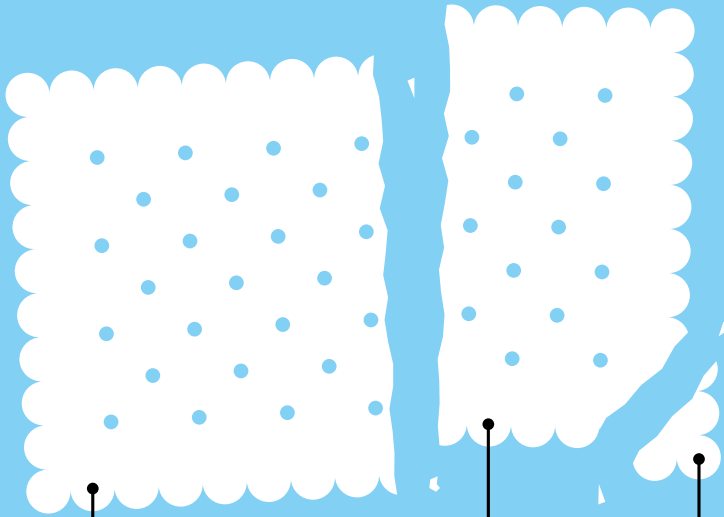
GELIJKHEIDSMYTHE: ALS JE VERMOGEN MEER BELAST, GAAN INVESTEERDERS NAAR HET BUITENLAND.

Nederland belast kapitaal (vermogens, vermogenswinsten, bedrijfswinsten enzovoort) in internationaal opzicht erg laag. Zo komt in het gemiddelde EU-land 20,8 procent van alle belastingopbrengsten uit kapitaal. In Nederland is dat slechts 14,2 procent. Wanneer we beslissen een miljonairstaks in te voeren en de winstbelasting voor de grote bedrijven iets omhoog brengen, stijgt dat percentage weliswaar, maar niet zodanig dat er sprake is van een enorme belastingdruk op kapitaal. Het is, ook dan, dus niet lonend om je geld of je bedrijf naar een ander land te brengen. Daar komt bij dat bedrijven vooral een goed opgeleide beroepsbevolking, politieke stabiliteit, een fatsoenlijke infrastructuur en een betrouwbare belastingdienst belangrijk vinden bij de vraag waar ze zich zullen vestigen. Al die zaken heeft Nederland vrij goed op orde, waardoor we echt geen bedrijvigheid zullen verliezen wanneer we kapitaal iets zwaarder belasten. In het Verenigd Koninkrijk komt 27,4 procent uit belasting op kapitaal, in Noorwegen 32,8 procent. Dat zijn niet bepaald landen waar de bedrijven wegtrekken.

Bron: eurostat: taxation trends 2014. Gebruik gemaakt van tabel 55, pagina 228 'Table 55: Taxes on Capital as % of Total Taxation — Total'

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf

ER IS GENOEG VOOR IEDEREEN!

10% van de Nederlanders
bezit 61 procent
van de rijkdom.

30% van de mensen
bezit 38 procent

60% van de
mensen heeft
samen minder dan 1%.

Maar de koek is verkeerd verdeeld!

SP

www.sp.nl

Toen wij deze poster in 2010 voor het eerst maakten zag deze er zo uit:

Een paar jaar later is het dus nóg slechter verdeeld. Wat denkt u, waar heeft de regering de bezuinigingen gehaald? En waar denkt u dat deze ontwikkeling naartoe gaat als we niks doen? Het moet en het kan anders.

Diegenen die zeggen dat het niet anders kan, bedoelen dat zij het niet anders willen.

SP.